

Moeten kernwapens gewoon verboden worden?

**De invloed van het "humanitair initiatief"
op de negende herzieningsconferentie
van het Non Proliferatie Verdrag**

door Tom Sauer

MO*papers is een serie analyses die uitgegeven wordt door Wereldmediahuis vzw. Elke paper brengt fundamentele informatie over een tendens die de globaliserende wereld bepaalt. **MO***papers worden toegankelijk en diepgaand uitgewerkt.

MO*papers worden niet in gedrukte vorm verspreid. Ze zijn gratis downloadbaar op www.mo.be. Bij het verschijnen van een nieuwe paper wordt een korte aankondiging gestuurd naar iedereen die zijn of haar e-mailadres bezorgt aan mopaper@mo.be (onderwerp: alert)

Tom Sauer is professor Internationale Politiek aan de Universiteit Antwerpen. Hij studeerde ondermeer aan de K.U.Leuven en aan het Bologna Center van de Paul H.Nitze School of Advanced International Studies (SAIS) aan de Johns Hopkins University (Italië). Tom Sauer is als Research Fellow verbonden geweest met de John F.Kennedy School of Government aan Harvard University (VS). In 2009 kreeg hij de titel van Ambassadeur voor de Vrede van Pax Christi Vlaanderen.

Een gelijkaardige tekst werd eerder gepubliceerd in het Engels als paper van de Deep Cuts Commission:
<http://www.deepcuts.org/publications/working-papers>

Redactieraad **MO***papers: Saartje Boutsen (Vredeseilanden), Lieve De Meyer (eindredactie), Rudy De Meyer (11.11.11), Gie Goris (MO*), Brigitte Herremans (Broederlijk Delen), Nadia Molenaers (IOB Antwerpen), Marieke Poissonnier, (Oxfam-Wereldwinkels), Arne Schollaert (Oxfam-Wereldwinkels), Liesbet Vangeel (FOS-Socsol), Emiel Vervliet.

Informatie: mopaper@mo.be of MO*paper, Vlasfabriekstraat 11, 1060 Brussel
Suggesties: emiel.vervliet@telenet.be

Wereldmediahuis is ook uitgever van het printmagazine MO*, de mondiale nieuwssite www.MO.be, en van de nieuwsbrief eMO* (tweemaal per week). Verder organiseert de vzw MO* lezingen en mondiale cafés.

Overname van de teksten is toegestaan mits toestemming van auteur en uitgever.

Inleiding

» Het nucleair non-proliferatieregime, dat tot stand is gekomen in de jaren 1960 en 1970, heeft zeker zijn verdienste. Maar het gebrek aan ernstig engagement van de kernwapenstaten om hun kernwapens te elimineren – zoals het Nucleair Non-Proliferatieverdrag (NPV) dat nochtans vereist – krijgt meer en meer kritiek van de niet-kernwapenstaten. Hun geduld raakt op. Ze hebben nieuwe moed gevat dankzij het zogenaamde humanitair initiatief, dat onder andere uitgaat van het idee om kernwapens te verbieden. De vijfjaarlijkse her-

zieningsconferentie van het NPV, van 27 april tot 22 mei 2015 in New York, zal een test zijn om de sterkte van het humanitair initiatief te meten en te zien in welke mate de kernwapenstaten de boodschap hebben begrepen.

Deze paper zoekt uit in welke mate het NPV en het humanitair initiatief complementair zijn en tracht de invloed van deze nieuwe benadering op de komende herzieningsconferentie in te schatten.

HET NPV ANNO 2015

» De verspreiding van kernwapens naar meer en meer staten (laat staan naar niet-staatsactoren, lees terroristen) wordt algemeen beschouwd als een voorname bedreiging voor de internationale vrede en veiligheid. In 1970 trad het non-proliferatieverdrag (NPV) in werking, nadat Ierland daartoe al in 1958 het initiatief had genomen en later de steun kreeg van de voormalige supermachten. Het NPV heeft het doel om de verdere verspreiding van kernwapens naar meer landen te voorkomen en is tot op vandaag de hoeksteen van het bestaande nucleaire non-proliferatie-, en ontwapeningsregime. Qua ledenaantal is het NPV een van de meest succesvolle verdragen ooit. Alle staten in de wereld, behalve Israël, Pakistan en India, hebben het ondertekend en geratificeerd¹. Dat is bijzonder, want alle lidstaten moesten beloven om nooit kernwapens aan te maken. Enkel de Verenigde Staten, de voormalige Sovjet-Unie (nu Rusland), het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk en China werden door het verdrag als kernwapenstaten erkend, aangezien zij een nucleaire explosie hadden doorgevoerd vóór 1967. Deze erkenning was echter van tijdelijke duur. Iedereen is het erover eens dat het NPV de verdere verspreiding van kernwapens heeft bemoedilijkt, samen met andere non-proliferatiemechanismen zoals dwang door de supermachten, het Internationaal Atoomenergieagentschap (IAEA), informele regels en normen².

Het NPV heeft echter ook zijn beperkingen. Als een land echt kernwapens wil produceren, kan het dat in het geheim doen en zich uit het verdrag terugtrekken, zoals Noord-Korea in 2003 heeft gedaan. Mochten andere staten (bv. Iran) dit voorbeeld volgen, dan zou dat het verdrag ongetwijfeld in gevaar kunnen brengen. Een ander zwak punt in het NPV is dat de aanschaf van grootschalige civiele nucleaire installaties (voor verrijking en/of opwerking van plutonium) in principe is toegestaan onder het NPV. Maar eens een staat over deze faciliteiten beschikt, is het ook relatief eenvoudig om kernwapens te maken.

Het belangrijkste probleem met het NPV is echter dat het verdrag discriminerend werkt, aangezien het de wereld opdeelt in kernwapenstaten en niet-kernwapenstaten. Deze laatste groep was enkel onder twee voorwaarden bereid om geen kernwapens aan te schaffen: allereerst mocht hun recht op het verwerven van civiele nucleaire faciliteiten niet worden beperkt en kunnen ze hiervoor zelfs steun krijgen (art. 4) en ten tweede moesten de kernwapenstaten beloven hun kernwapens te verwijderen (art. 6). Zonder deze voorwaarden zou er geen sprake zijn geweest van een verdrag.

Artikel 6 van het NPV luidt als volgt: “Elke partij van het verdrag verbindt zich ertoe om te goeder trouw te onderhandelen over effectieve maatregelen met betrekking tot vroegtijdige

stopzetting van de nucleaire wapenwedloop en tot nucleaire ontwapening en over een verdrag over algemene en volledige ontwapening onder streng en doeltreffend toezicht.” Waarschijnlijk de grootste lacune in de tekst is de afwezigheid van een deadline met betrekking tot nucleaire ontwapening. Artikel 6 vraagt dat de partijen dus twee nucleaire ontwapeningsonderhandelingen opstarten: één om de bestaande wapenwedloop een halt toe te roepen en een andere om alle kernwapens te verwijderen. Op het vlak van kwantiteit is de wapenwedloop gestopt. Maar de overgebleven kernwapens – nog altijd ongeveer 18.000 – worden wel constant gemoderniseerd. De VS alleen al is van plan zijn arsenaal de komende dertig jaar te moderniseren à rato van 1.000 miljard dollar. Het is dus maar de vraag of inderdaad aan het eerste deel van artikel 6 is voldaan. Een gelijkaardige vraag geldt voor het tweede deel: de kernwapenstaten stellen dat er onderhandelingen zijn geweest met betrekking tot nucleaire ontwapening. Het klopt dat er bilaterale ontwapeningsonderhandelingen zijn gevoerd tussen de VS en de voormalige Sovjet-Unie (vandaag Rusland). Maar die onderhandelingen hadden niet de totale ontmanteling als doelstelling, al is dat nochtans wel de vraag van het NPV. De kernwapenstaten hebben ook nooit multilaterale onderhandelingen opgestart om alle kernwapens te elimineren en ze zijn nog altijd niet bereid om dat te doen.

Het resultaat is in elk geval dat een heel grote groep niet-kernwapenstaten gelooft dat de kernwapenstaten hun ontwapeningsverplichtingen onder het verdrag niet nakomen, terwijl zijzelf dat wel doen. Zij menen dat de inperking van het aantal kernwapens veel te gering is en veel te laat is gekomen, dat de kernwapenstaten verslaafd zijn aan hun kernwapens en de

doelstelling van nucleaire eliminatie niet serieus nemen. Veel niet-kernwapenstaten voelen zich in dit opzicht helemaal niet gerespecteerd. Deze frustratie loopt zodanig op, dat het probleem wordt beschouwd als een kwestie van (on)rechtvaardigheid³.

De niet-kernwapenstaten brengen deze grieven regelmatig naar voren, bijvoorbeeld tijdens de vijfjaarlijkse herzieningsconferenties van het NPV. Tijdens de herzieningsconferentie van 2000 slaagden zij er ook in de kernwapenstaten 'dertien stappen' te laten goedkeuren, en tien jaar later moesten de kernwapenstaten een actieplan met 22 ontwapeningsacties aanvaarden. Problematisch is dat die stappen of acties helemaal niet of enkel voor een zeer klein gedeelte zijn uitgevoerd. ⁴Soms, zoals in 2005, mislukt de herzieningsconferentie helemaal, omwille van een gebrek aan consensus tussen de kernwapenstaten en de niet-kernwapenstaten, voornamelijk over de verplichtingen tot nucleaire ontwapening.

De huidige nucleaire ontwapeningscrisis zit echter nog dieper. Ook andere multilaterale wapenbeheersingsorganisaties lijken vast te lopen. Neem bijvoorbeeld de Ontwapeningsconferentie van de VN, in het kader waarvan in het verleden met succes het Verdrag inzake Chemische Wapens (1993) en het Nucleair Teststopverdrag (1996) werden onderhandeld. Sinds het einde van de jaren 1990 is deze conferentie er zelfs niet meer in geslaagd om ook maar één substantieel thema te bespreken, omdat de partijen het niet eens kunnen raken over de agenda. Kortom, de nucleaire ontwapening zit in een impasse en bijgevolg verkeert het algehele nucleair non-proliferatieregime in crisis. ⁵ De zogenaamde humanitaire benadering is een direct antwoord op deze impasse.

HET HUMANITAIR INITIATIEF ⁶

» Crisissen zijn uitdagingen. Nieuwe ideeën ontstaan, de beste worden opgepikt en krijgen (nog meer) steun. Het idee van een kernwapenverbod, als onderdeel van het ruimere humanitaire initiatief, is zo'n beloftevol idee. Tijdens de herzieningsconferentie in 2010 waarschuwde de Oostenrijkse delegatie al: "Als er geen duidelijke vooruitgang is in de richting van 'global zero', zullen we met de partijen de haalbaarheid bespreken van een wereldwijd instrument om deze wapens te verbieden. Het NPV is nog altijd de hoeksteen van het internationale nucleair non-proliferatieregime. Maar een statisch regime dat zijn visie heeft verloren, kan voordeel hebben bij nieuwe ideeën."⁷ Alexander Kmentt, de Oostenrijkse diplomaat bevoegd voor nucleaire ontwapening, herhaalde later: "de tactiek om tijd te winnen [door de kernwapenstaten]... zal niet lang meer werken".⁸ Het alternatief dat wordt voorgesteld, is het zogenaamde humanitaire initiatief.

Het humanitaire initiatief spitst zich toe op de vraag of en hoe samenlevingen kunnen omgaan met de gevolgen van het gebruik van kernwapens, een vraag die bijna niet aan bod kwam tijdens de Koude Oorlog. Kernwapens worden geacht niet gebruikt te worden – als de regels van nucleaire afschrikking gevolgd worden – maar dat wil niet zeggen dat ze ook effectief niet zullen gebruikt worden. Of zoals de voormalige Amerikaanse minister van Defensie Robert McNamara waarschuwt: "De onbeperkte combinatie van kernwapens en menselijke feilbaarheid zal leiden tot de vernietiging van naties".⁹ De humanitaire benadering stelt de fundamentele vraag wat de gevolgen zullen zijn voor individuen als u en ik indien kernwapens worden gebruikt, ongeacht of dat met of zonder toelating of per ongeluk gebeurt. Uit recent wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de theorieën over de nucleaire winter uit de jaren 1980 het bij het rechte eind hadden, of zelfs het probleem zelfs onderschat hebben. Wanneer bijvoorbeeld India en Pakistan vijftig kernwapens – dus enkel een fractie van de wereldwijde kernwapenarsenalen – zouden gebruiken, zal dat leiden tot een temperatuurdaling die op haar beurt een verminderde opbrengst van voedselgewassen (vooral van rijst)

veroorzaken en dat op zijn beurt kunnen leiden tot de dood van honderden miljoenen (tot zelfs 1 à 2 miljard) mensen.¹⁰ Zelfs wanneer één enkele kernbom op een stad zou worden gegooid, zou dat catastrofale gevolgen hebben, aangezien tien- of zelfs honderdduizenden slachtoffers het leven zouden laten.¹¹ Aangezien kernwapens per definitie geen onderscheid maken tussen burgers en militairen, wordt hun gebruik in het algemeen (behalve door de kernwapenstaten) gezien als een inbreuk op het internationaal humanitair recht.¹² Bijgevolg bepleiten voorstanders van de humanitaire benadering een verbod op kernwapens, net zoals biologische wapens (in 1972), chemische wapens (in 1993), landmijnen (in 1997) en meer recentelijk ook clustermunitie (in 2008) illegaal werden verklaard.

ONTSTAAN

Twee factoren verklaren het ontstaan van het humanitair initiatief in het midden van de jaren 2000. Ten eerste leidde het einde van de Koude Oorlog tot de mogelijkheid van een fundamentele beleidsverandering. Jammer genoeg kwam er geen significante wijziging in de nucleaire doctrines van de kernwapenstaten. Het basisparadigma van de Koude Oorlog, met name nucleaire afschrikking, bleef gewoon voortbestaan en de publieke opinie leek niet meer geïnteresseerd in de overblijvende kernwapenarsenalen. Kernwapens haalden enkel nog het nieuws wanneer een 'schurkenstaat' als Irak, Noord-Korea of Iran in het geheim kernwapens trachtte te maken. Na 9/11 kwam daar het gevaar van nucleair terrorisme bij. Jammer genoeg werd er geen verband gelegd tussen deze nieuwe bedreigingen en de bestaande kernwapenarsenalen. De regeringen hadden – terecht of onterecht – andere prioriteiten dan nucleaire ontwapening. Het is dan ook niet verrassend dat de nucleaire ontwapening sinds het midden van de jaren 1990 vastgelopen is.

Daarom bestond er, althans volgens de voorstanders van nucleaire ontwapening, een grote nood om dit thema opnieuw naar voor te brengen, en liefst op een zo origineel mogelijke manier om de belangstelling van het grotere publiek te wekken. Van-

daar dus de zogenaamde humanitaire benadering, als belangrijk alternatief voor het gangbare verhaal van nucleaire afschrikking dat de Koude Oorlog en de periode nadien domineerde. Het humanitaire initiatief is makkelijker te begrijpen en de boodschap spreekt velen aan. Ervan uitgaande dat de druk om te komen tot een kernwapenvrije wereld ten minste deels van onderuit moet komen, ook in de kernwapenstaten, is dit humanitaire verhaal een godsgeschenk voor diegenen die het geloof in een wereld zonder kernwapens na de Koude Oorlog hebben gekoesterd. Door kernwapens op korte of middellange termijn te verbieden, zelfs zonder dat de kernwapenstaten aanvankelijk meestappen in dit verhaal, hopen de voorstanders de bestaande anti-nucleaire norm verder te versterken en tegelijk in de kernwapenstaten een maatschappelijk debat over de toekomst van hun kernwapens op gang te brengen.

Ten tweede kan het humanitair initiatief worden gezien als een logisch gevolg van de toegenomen rol van het internationaal (humanitair) recht sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog: kijk naar de Verdragen van Genève (1949) en hun Aanvullende Protocolen uit 1977; het idee van *Responsibility to Protect* (R2P); de tribunaal naar aanleiding van de genocide in Rwanda en de oorlogen in voormalig Joegoslavië; het Internationaal Strafhof dat in 2002 werd opgericht, en de norm tegen inhumane wapens die versterkt werd met het verbod op landmijnen (1997) en clusterprojectielen (2008). Gegeven deze evolutie op het vlak van *jus ad bellum* en *jus in bello*, kan men zich inderdaad terecht afvragen waarom kernwapens, die de grootste vernietigingswapens zijn, nog niet verboden zijn.¹³

Tegelijk hebben de Marshalleilanden, gelegen in de Stille Zuidzee, op 24 april 2014 bij het Internationaal Gerechtshof in Den Haag een rechtszaak ingesteld tegen alle negen kernwapenstaten. De eilanden vinden dat ze nog altijd veel negatieve gevolgen op het vlak van gezondheid en milieu ondervinden van de 67 nucleaire tests die de VS in de jaren 1940 en 1950 heeft uitgevoerd, waaronder ook een test met een bom van 15 megaton (15000 KT).¹⁴ Mochten de Marshalleilanden de rechtszaak winnen, dan zullen ze in plaats van een financiële compensatie de vernietiging van alle kernwapens eisen zoals voorzien door het internationaal recht.

CONFERENTIES

De humanitaire benadering kreeg de afgelopen jaren voornamelijk vorm door middel van enkele internationale conferenties. Het idee voor die conferenties kwam van een aantal nieuw opgerichte internationale ngo's en actievoerders die er eerder in geslaagd waren een verbod te laten instellen op landmijnen en clusterprojectielen. Vooral ICAN (International Campaign to Abolish Nuclear weapons)¹⁵ en in mindere mate Global Zero¹⁶ trekken aan de kar. Deze organisaties werden opgericht in het midden van de jaren 2000 en proberen meer aandacht te vragen voor nucleaire ontwapening, waarbij het vooral de bedoeling is om de jongere generaties aan te spreken. De bestaande vredesorganisaties, met meer beperkte doelstellingen (zoals de terugtrekking van de Amerikaanse tactische kernwapens uit Europa), waren aanvankelijk nogal sceptisch. Maar het humanitair initiatief kreeg een boost toen realisten als Henry Kissinger en George Schultz zich in januari 2007 in een opiniestuk in *The Wall Street Journal* openlijk uitspraken voor het verwijderen van de kernwapens, al hanteerden zij daarvoor wel een klassieker discours over nationale belangen, veiligheid en de dreiging van proliferatie.¹⁷ Twee jaar later hield de pas verkozen president Obama in Praag een uitermate stimulerende toespraak over nucleaire eliminatie.¹⁸

Ondertussen is ICAN erin geslaagd staten als Zwitserland, Oostenrijk en Noorwegen van haar betoog te overtuigen. Samen met het Internationale Rode Kruis (ICRC) wisten deze staten een verwijzing naar de humanitaire dimensie van nucleaire ontwapening te laten opnemen in het slotdocument van de herzieningsconferentie van het NPV van 2010, dat dus ook werd goedgekeurd door de kernwapenstaten: "De Conferentie uit haar ernstige bezorgdheid over de rampzalige humanitaire gevolgen van elk gebruik van nucleaire wapens en herbevestigt dat alle staten op elk moment moeten voldoen aan de geldende internationale rechtsregels waaronder ook het internationale humanitaire recht".¹⁹

In aanvulling op die passage introduceerde Zwitserland tijdens de Algemene Vergadering van de VN in 2012 (Eerste Comité) een tekst over de humanitaire benadering, die door 34 staten werd gesteund.²⁰ Tijdens de PrepCom 80 van het NPV in 2013 kreeg een gelijkaardige tekst van Zuid-Afrika de steun van

tachtig landen. ²¹ Tijdens het Eerste Comité van de Algemene Vergadering van de VN in 2013 en 2014 werd een soortgelijke verklaring van Nieuw-Zeeland ondersteund door respectievelijk 125 en 155 staten. ²²

Verder organiseerde Noorwegen – een NAVO-lidstaat – in maart 2013 een (eerste) intergouvernementele conferentie over de humanitaire gevolgen van het gebruik van kernwapens, waarop 128 staten aanwezig waren. Van de negen kernwape-nstaten waren enkel India en Pakistan aanwezig. De VS, het VK en Frankrijk noemden de conferentie een afleidings-

manoeuvre voor de enige mogelijkheid, zijnde geleidelijke nucleaire ontwapening. ²³ Begin 2014 vond een tweede conferentie plaats in Mexico, waaraan 146 staten deelnamen. En op 8 en 9 december 2014 waren 156 staten aanwezig op de derde conferentie, die plaats had in Wenen (Oostenrijk). Eigenaardig genoeg waren de VS en het VK (alook een vertegenwoordiger van een Chinese denktank) deze keer wel aanwezig. Van de kernwape-nstaten ontbraken enkel Rusland, Israël, Noord-Korea en Frankrijk.

DE IMPACT VAN DE HUMANITAIRE BENADERING OP DE HERZIENINGSCONFERENTIE VAN HET NPV IN 2015

De herzieningsconferentie 2015 zal de eerste zijn sinds de opkomst van de humanitaire benadering. Veel waarnemers gaan ervan uit dat het humanitaire initiatief als een schaduw boven de conferentie zal hangen of zelfs de uitkomst ervan rechtsreeks zal beïnvloeden. Misschien niet zozeer in termen van lukken of mislukken, aangezien de voorstanders van de benadering niet de schuld willen krijgen voor het mislukken van de conferentie, maar wel in termen van volgende stappen die genomen moeten worden.

Naast de humanitaire benadering zullen er tijdens de herzieningsconferentie twee geschilpunten naar voren komen: het gebrek aan vooruitgang met betrekking tot een massavernietigingswapenvrije zone in het Midden-Oosten en het gebrek aan fundamentele vooruitgang met betrekking tot nucleaire ontwapening (dat natuurlijk verband houdt met de humanitaire benadering). De belofte van een massavernietigingswapenvrije zone in het Midden-Oosten maakte deel uit van het akkoord dat werd bereikt in 1995, toen werd beslist of en hoe het NPV moest worden verlengd. ²⁴ Tijdens de herzieningsconferentie van 2010 slaagden de Arabische staten erin de belofte af te dwingen dat er op zijn minst vóór eind 2012 een conferentie met alle belangrijke partijen (inclusief Israël en Iran) over deze materie zou komen. ²⁵ Aangezien die belofte niet werd nagekomen, zijn de Arabische staten *not amused*. Egypte stapte zelfs kwaad op tijdens de NPV-PrepCom in 2013.

Aangezien er tot op vandaag nog altijd geen conferentie is

georganiseerd over een massavernietigingswapenvrije zone in het Midden-Oosten, ondanks actieve diplomatie van de Finse moderator, en aangezien er geen fundamentele vooruitgang is bereikt op het vlak van nucleaire ontwapening, is de kans groot dat de niet-kernwape-nstaten en de kernwape-nstaten aan het eind van de besprekingen geen consensusdocument zullen kunnen opstellen, wat algemeen zou gelden als een mislukking van de herzieningsconferentie.

Gelukkig betekent de mislukking van de herzieningsconferentie nog niet het einde van het NPV. Dat is ook in het verleden al gebleken. Maar toch bestaat het gevoel dat er een weerstandspunt is bereikt. Net als Oostenrijk geloven veel niet-kernwape-nstaten niet meer dat het NPV-kader volstaat om de kernwape-nstaten te dwingen hun ontwapeningsverplichtingen na te komen. Er zijn in het verleden te veel actieplannen opgesteld en beloftes gedaan die niet zijn uitgevoerd. Volgens hen is het hoog tijd dat de humanitaire benadering wordt ingeschakeld in het nucleair non-proliferatie- en ontwapeningsregime. Verschillende (conservatieve) waarnemers vrezen dat het NPV baan zal moeten ruimen voor de humanitaire benadering als deze herzieningsconferentie mislukt. Dat is mogelijk, maar het zou ook wel kunnen dat het NPV van de dood gered wordt door dit humanitaire initiatief. Zonder vooruitgang op het vlak van nucleaire ontwapening zouden wel eens meer staten in de toekomst het NPV kunnen opzeggen.

COMPLEMENTAIR

Het is van cruciaal belang te begrijpen dat de humanitaire benadering in wezen complementair is aan de doelstelling van het NPV. Zoals de Ierse minister van Buitenlandse Zaken Eamon Gilmore stelde tijdens de Hoge Vergadering over Nucleaire Ontwapening van de VN op 26 september 2013: “We geloven dat de humanitaire verplichting tot nucleaire ontwapening ingebakken zit in het DNA van het Nucleair Non-Proliferatieverdrag. Het is de reden waarom wij het verdrag hebben”... “Vandaag biedt het opnieuw opduiken van het discours over de humanitaire gevolgen ieder van ons een kans om terug te keren naar de basisprincipes. De humanitaire benadering biedt meer concrete manieren om tot ontwapening te komen, namelijk door kernwapens eerst buiten de wet te stellen in de hoop het binnenlandse debat in de kernwapenstaten te beïnvloeden.”²⁶

Verder is het zo dat het humanitair initiatief en de geleidelijke stap-voor-stapbenadering niet volledig aan elkaar tegengesteld zijn. Eens er een verbod op kernwapens bestaat, moeten de kernwapenstaten worden overtuigd zich bij de humanitaire benadering aan te sluiten en multilaterale ontwapeningsonderhandelingen voor een Nucleaire Wapenconventie (NWC) op te starten, met onder andere een duidelijk tijds kader met deadlines om tot een wereld zonder kernwapens te komen en met verificatiemechanismen. Zolang een Nucleaire Wapenconventie – laat staan een kernwapenvrije wereld – niet bestaat, blijft het NPV relevant, al was het maar om te vermijden dat er een verdere proliferatie komt, die de weg naar een wereld zonder kernwapens enkel kan bemoeilijken.

TEST

De komende herzieningsconferentie zal een test zijn om te bekijken in welke mate de humanitaire benadering al mainstream is geworden. Oostenrijk – dat de laatste humanitaire conferentie organiseerde – heeft de zogenaamde Oostenrijkse Belofte gelanceerd²⁷ en heeft alle ondertekenaars van het NPV gevraagd om tijdens de herzieningsconferentie naar die belofte te verwijzen. De belofte is een slimme diplomatieke zet die het midden houdt tussen wat al is overeengekomen tijdens de humanitaire conferenties en een verbod op kernwapens, dat door sommige staten nog steeds als een te drastische maat-

regel wordt gepercipieerd. De cruciale passage in de Oostenrijkse belofte luidt als volgt: “roept alle staten die partijen zijn van het NPV op... daadwerkelijke maatregelen te bepalen en na te streven om de juridische lacune in te vullen voor het verbieden en vernietigen van kernwapens”. Nu al hebben bijna 70 staten, waaronder 33 Latijns-Amerikaanse landen, beloofd de Oostenrijkse Belofte te steunen.²⁸ Indien de Oostenrijkse Belofte succes kent tijdens de herzieningsconferentie, en indien de conferentie niet tot een consensustekst komt, valt te verwachten dat er een vierde humanitaire conferentie zal worden aangekondigd (mogelijk in Zuid-Afrika of Brazilië), misschien al aan het eind van 2015. Tijdens die conferentie zal een groep van staten mogelijk de start van onderhandelingen voor een Verdrag over het Verbod op Kernwapens aankondigen. Aangezien zo'n verdrag kort zal zijn en aangezien verwacht wordt dat de kernwapenstaten geen deel zullen uitmaken van het onderhandelingssteam, is de kans groot dat de onderhandelingen niet lang zullen aanslepen en dat er vrij snel een verbod zal kunnen worden afgekondigd.

Een Verdrag over het Verbod op Kernwapens zal een doorbraak betekenen, omdat het de anti-nucleaire norm tot ongeziene hoogten zal brengen. Wanneer kernwapens illegaal worden verklaard, worden de kernwapenstaten meer en meer in de hoek gedruimd en zullen ze meer en meer worden beschouwd als pariaatstaten, wat op zijn beurt zou kunnen leiden tot een maatschappelijk debat over dit onderwerp in de kernwapenstaten. Of zoals Acheson en Fihn stellen: “Dit zal ook een nieuw discours bevorderen, dat kernwapens beschouwt als wapens van terreur, instabiliteit en onveiligheid in plaats van als middelen voor ‘afschrikking’ of stabiliteit”.²⁹

Om een wereld zonder kernwapens te creëren, zullen verschillende groepen van staten hun verantwoordelijkheid moeten nemen. Ideaal gezien wordt het verdrag dat kernwapens verbiedt, ondertekend door een grote groep staten, laten we zeggen 120. Aangezien dat het aantal staten is dat vandaag al tot een kernwapenvrije zone behoort, mag dit niet onoverkomelijk zijn. Om dit te bereiken, dragen de Niet-Gebonden Landen een grote verantwoordelijkheid. Als zij hun onderlinge twisten aan de kant schuiven en kunnen weerstaan aan de druk van de kernwapenstaten³⁰, kunnen ze een groot verschil maken.

Anders zal het gewoon wat langer duren vooraleer de druk op de kernwapenstaten op kruissnelheid komt.

Maar dat zal niet voldoende zijn. De groep staten die in een volgende fase beslissend is, zijn de zogenaamde nucleaire paraplustaten. De 25 NAVO niet-kernwapenstaten en ook landen als Japan, Zuid-Korea en Australië zullen in de niet zo verre toekomst een kosten-batenanalyse moeten maken: ofwel blijven ze een beleid aanhangen dat gebaseerd is op nucleaire ontrading, ofwel vervoegen ze de vele andere niet-kernwapenstaten ter wereld en sturen ze een duidelijk signaal aan de kernwapenstaten dat ze eindelijk werk moeten maken van nucleaire ontwapening.³¹ Tot dusver hebben slechts drie NAVO-lidstaten de humanitaire benadering op consequente wijze gesteund: Noorwegen, Denemarken en IJsland. Maar als 120 tot 150 staten in de wereld een verbod op kernwapens afkondigen, valt het moeilijk te geloven dat staten die op de wip zitten, zoals Duitsland, Nederland en België maar ook vele

andere NAVO-staten zonder kernwapens en ook een land als Japan blijvend het kamp van de enkele kernwapenstaten zullen blijven kiezen. Henk Cor van der Kwast, de Nederlandse ambtenaar bevoegd voor de materie, stelde tijdens de Prepcom van 2014: “de discussie over de humanitaire gevolgen... kan de drang naar ‘global zero’ versterken”.³² De kans is dus groot dat de publieke opinie in deze landen de regering zal vragen om akkoord te gaan met het verbod, aangezien dit zal worden gezien als de meest kosteneffectieve (en enige) manier om de kernwapenstaten te dwingen hun wettelijke verplichtingen inzake nucleaire ontwapening serieus te nemen.

Enkel in de laatste fase zullen ook de kernwapenstaten, misschien sneller dan velen verwachten, hun verantwoordelijkheid moeten nemen door in de spiegel te kijken en zich af te vragen of de opgeblazen voordelen van kernwapens³³ nog altijd opwegen tegen de vele nadelen

KRITIEK OP DE HUMANITAIRE BENADERING EN ANTWOORDEN OP DIE KRITIEK

Er zijn natuurlijk veel sceptici. Naast diegenen die gewoon geen kernwapenvrije wereld wensen, zijn er drie kritieken:

NUCLEAIRE AFSCHRIKKING

Ten eerste steunen sommige staten, waaronder de paraplustaten, nog altijd op nucleaire afschrikking en om die reden kunnen ze niet akkoord gaan met een verbod.

Het antwoord op deze kritiek is dat die staten hun veiligheidsbeleid onder de loep moeten nemen, omdat 1) er meer geloofwaardige en dus meer overtuigende afschrikkingsalternatieven bestaan voor kernwapens³⁴; 2) een beleid gebaseerd op nucleaire afschrikking enorm veel risico's met zich mee brengt³⁵, 3) en zo'n beleid ook een recept is voor meer proliferatie en bijgevolg een groter risico op het gebruik van kernwapens, waarop geen enkele samenleving voorbereid is (en ook niet op voorbereid kan zijn). Zoals een verklaring van het Internationale Rode Kruis uit 2015 stelt: “Je kunt er niet van uitgaan dat wapens die het risico van rampzalige en onomkeerbare humanitaire gevolgen inhouden,

de burgers of de mensheid in haar geheel kunnen beschermen”.³⁶

STAP VOOR STAP

Ten tweede vraagt nucleaire ontwapening een stap-voor-stapbenadering; je kunt ze niet per decreet opleggen; een verbod is een te grote stap, en daarom een afleidingsmanoeuvre voor de klassieke wapenbeheersingsmethode. Deze tegenstanders stellen dat het nog veel te vroeg is om te spreken van deadlines.

Het antwoord op deze kritiek is dat de stap-voor-stapbenadering veel te traag verloopt, terwijl kernwapens zich steeds maar verder verspreiden en daardoor het risico op gebruik ook stelselmatig toeneemt. Bovenal ontbreekt een duidelijk engagement van de kernwapenstaten dat ze hun arsenaal echt willen elimineren. De huidige moderniseringsplannen zijn een duidelijk teken van het gebrek aan politieke wil.³⁷ Zoals de ‘New Agenda Coalition’ tijdens de Prepcom van 2014 stelde: “Doordat het niet gelukt is om een gestructureerd kader in te stellen – ... – om te komen tot mul-

tilaterale en nucleaire ontwapening, zoals het NPV dat eist, is het proces van ontwapening gaan lijken op een vrijwillige inspanning die de kernwapenstaten moeten leveren tegen een tempo, op een manier en tegen voorwaarden waarover alleen zij beslissen. Maar, ..., nucleaire ontwapening, hoe moeilijk en duur ook, is geen vrijwillige inspanning. Het is een verplichting in het kader van een verdrag'.³⁸

Daarom moeten de niet-kernwapenstaten een tandje bijsteken en de druk op de kernwapenstaten verhogen. En hier speelt de humanitaire benadering een rol. Niet door de kernwapenstaten te dwingen om akkoord te gaan, want dat is per definitie niet mogelijk. Wel door een debat binnen de kernwapenstaten over de toekomst van hun respectieve kernwapenarsenalen mee op gang te helpen brengen. Een verdrag dat kernwapens verbiedt – dat voor alle duidelijkheid dus nog niet spreekt van deadlines – zou kunnen helpen om alvast sommige kernwapenstaten te overtuigen dat hun beleid niet duurzaam is en dat ze hun NPV-verplichtingen serieus moeten nemen. Eens die stap is gezet, zal de klassieke wapenbeheersingsmethode het verbodsverdrag kunnen aanvullen met multilaterale onderhandelingen voor een Nucleaire Wapenconventie (die wel deadlines zal bevatten). Net zoals Frankrijk en China pas in 1992 lid zijn geworden van het NPV, kunnen ook nu sommige kernwapenstaten pas later op de

kar springen. Maar alle kernwapenstaten zullen op een zeker moment wel akkoord moeten gaan; want anders zal de realisatie van een kernwapenvrije wereld per definitie niet mogelijk zijn. Kernwapens zijn geen landmijnen of clustermunities. Ten derde kun je kernwapens volgens sommigen niet vergelijken met landmijnen en clustermunities. Het klopt dat kernwapens een totaal andere categorie van wapensystemen zijn dan landmijnen en clustermunities. Kernwapens zijn immers beter geïntegreerd in de defensie-doctrines dan landmijnen en clustermunities, althans in de kernwapenstaten. Maar als ze worden gebruikt, zijn kernwapens ook veel destructiever en dus inhumaner dan landmijnen en clustermunities.

Kernwapens worden vergeleken met landmijnen en clustermunities omwille van het politieke proces om deze wapensystemen te verbieden, meer bepaald de volgende mechanismen: 1) het initiatief wordt genomen door bestaande ngo's (zoals het Internationaal Rode Kruis) en nieuwe internationale ngo's; 2) die waren op hun beurt in staat om enkele staten – zogenaamde *middle powers* – te overtuigen om het heft in handen te nemen en andere staten binnen en buiten bestaande fora voor ontwapening te vragen hun verantwoordelijkheid te nemen en een volledige categorie van wapens uit te schakelen, waarvan het gebruik door veruit de meeste mensen als onmenselijk wordt beschouwd.

DE ROL VAN BELGIË

België is enerzijds lid van de NAVO, maar heeft anderzijds ook het NPV ondertekend als niet-kernwapenstaat. Die twee engagementen botsen en het lijkt erop dat België stevast de NAVO hoger inschat dan het NPV, ook al plaatst het huidige regeerakkoord de twee naast elkaar.

In de feiten steunt België niet alleen trouw het nucleaire beleid van de NAVO in het algemeen, maar is het daarnaast een van de weinige lidstaten die nog altijd Amerikaanse tactische kernwapens op zijn grondgebied gestationeerd heeft. Verder dan één schuchtere poging onder premier Leterme begin 2010 om dit thema op de agenda van de informele NAVO-top in Tallinn te zetten (samen met Nederland, Duitsland, Noorwegen en Luxemburg), is ons land nooit gegaan. Op die top werd het punt door de

Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Hillary Clinton diplomatiek in de koelkast gestopt. Er zijn geen aanwijzingen dat België nog andere actieve stappen heeft ondernomen om van die kernwapens af te raken. Integendeel, het ziet er naar uit dat ons land de kernwapens beschouwt als iets waarmee het gemakkelijk (want goedkoop) punten kan scoren binnen de NAVO, gezien ons dalend defensiebudget. Soms wordt er ook mee bedreigd dat de NAVO zich uit België zou terugtrekken als ons land zijn verplichtingen niet zou nakomen. Met de in gebruikname van het nieuwe NAVO-gebouw volgend jaar lijkt die mogelijkheid in de kiem gesmoord. Verder zijn mogelijk sommige (Limburgse) politici bezorgd over de toekomst van de vliegbasis van Kleine Brogel, als de kernwapens worden weggehaald, laat staan als er

geen opvolger komt voor de F-16s. De basis zorgt immers voor heel wat werkgelegenheid in de regio. De basis kan echter perfect openblijven zonder kernwapens. Ook heeft destijds de kandidatuur van Pieter De Crem voor het opperbevel van de NAVO het conservatisme voort in de hand gewerkt. De voornaamste reden waarom België op dit vlak weinig of geen stappen zet, heeft echter te maken met het feit dat dit onderwerp (nog maar) voor weinig beroering zorgt en dat zowel de bevolking als de politici - zeker op het federaal niveau - niet wakker liggen van deze zaak. De resolutie in het Vlaams Parlement op 22 april 2015 om werk te maken van de verwijdering van de tactische kernwapens van ons grondgebied stuurt een krachtig, eensgezind signaal naar de federale regering. In het verleden werden die signalen echter totaal genegeerd. Als gevolg blijven we maar voortmodderen, het bestaande beleid behouden en zeker niet de nek uitsteken om het beleid te willen aanpassen. Mocht de Belgische regering echter alsnog beslissen om die wapens terug te sturen (al dan niet in het kader van de modernisering van de B-61-bommen of in het kader van de aankoop van de opvolger voor de F-16), is de kans reëel dat de VS niet lastig zal doen.

Toegegeven, de situatie in Oekraïne vergemakkelijkt de zaken niet op dit vlak. Anderzijds lijkt het erop dat de voorstanders van het behoud telkens andere redenen aanhalen om de kernwapens alsnog in West-Europa te behouden. Eerst was het de onzekerheid over de toekomst van Rusland na 1991. Dat argument was in het midden van de jaren 1990 minder geloofwaardig, aangezien Rusland zich had ingewerkt in het kapitalistische systeem en werd erkend als 'strategische partner' van de NAVO, en Russische ambtenaren een plaats kregen in het NAVO-gebouw in Evere. Nadien werd gezegd dat die B-61s konden vertrekken als er een alternatief voorhanden was. Het raketschild werd toen als alternatief gesuggereerd. Maar eenmaal het raketschild in Europa was gearriveerd, bleven de B-61-bommen liggen. Vandaag zijn het voornamelijk de Baltische staten en Polen die wensen dat die bommen in Europa blijven. Eens het conflict met Rusland gekalmeerd zal zijn, zal er heel zeker wel een nieuwe reden gevonden worden (Iran, ondanks het pas afgesloten politiek akkoord?) om die kernwapens te laten liggen en zelfs te moderniseren.

Met betrekking tot de humanitaire benadering heeft ons land eenzelfde conservatieve reflex. België is als een van de weinige staten in de wereld geen voorstander van het opstarten van multilaterale onderhandelingen voor een Nucleaire Wapenconventie. In de Algemene Vergadering van de VN eind 2013 stemden 127 landen voor, een 25-tal onthield zich en 22 landen stemden tegen. België behoorde samen met Rusland, Israël en een deel NAVO-landen tot die laatste categorie. Er wordt steevast gewezen op onze zogenaamde NAVO-verplichtingen. Los van het feit dat ook NAVO-teksten de doelstelling van een kernwapenvrije wereld voorop zetten, zijn er wel degelijk NAVO-lidstaten die een moediger houding aannemen dan ons land. Zo zijn er verschillende NAVO-landen die principieel geen kernwapens op hun grondgebied wensen zoals Spanje, Lithouwen, IJsland en Noorwegen. Drie NAVO-lidstaten stemmen systematisch voor resoluties die de humanitaire benadering bepleiten, namelijk Noorwegen, Denemarken en IJsland. Noorwegen organiseerde begin 2013 zelfs de eerste humanitaire ontwapeningsconferentie. Hoewel ons land beschikte over een Hoge Vertegenwoordiger voor Nucleaire Non-proliferatie en Ontwapening binnen de FOD Buitenlandse Zaken, die de hele wereld afreist, was ons land vanuit Brussel in Oslo niet vertegenwoordigd, in tegenstelling tot Nederland, Duitsland en Turkije. België, zo werd gezegd, zou wel vertegenwoordigd worden door de plaatselijke ambassadeur. Die laatste moest echter toevallig die dag een begrafenis bijwonen in België. Bijgevolg was ons land ondervertegenwoordigd op die conferentie. Pas bij de derde humanitaire conferentie stuurde Brussel een gezant. Of dat te maken had met het feit dat toen ook de VS en het VK voor het eerst aanwezig waren, is moeilijk uit te maken.

Het ziet er jammer genoeg naar uit dat België op de herzieningsconferentie van het NPV de zogenaamde Oostenrijkse Belofte niet zal steunen.

Wat er ook van zij, ons land zal deze Januspositie niet lang meer kunnen volhouden. Als er effectief werk zal worden gemaakt van een verbod op kernwapens, zoals hierboven wordt gesteld, zal ook België een kant moeten kiezen: voor of tegen een verbod op kernwapens. Het lijkt er op dat onze regering een zetje nodig zal hebben van de bevolking om haar verantwoordelijkheid op te nemen.

CONCLUSIE

Voortmodderen op het vlak van nucleaire ontwapening en non-proliferatie, zoals de laatste twee decennia is gebeurd, is geen optie, want dit vormt eigenlijk een recept voor een verdere verspreiding van kernwapens (ook naar niet-staatsactoren) en een grotere kans op het gebruik van die wapens. Het NPV heeft geholpen om de verdere verspreiding van kernwapens te beheersen, maar niet te voorkomen; het heeft faliekant gefaald op het vlak van artikel 6. De humanitaire benadering en meer in het bijzonder een verbod op kernwapens is het beste instrument om

een debat binnen de kernwapenstaten op gang te brengen over de toekomst van hun kernwapenarsenalen. Hopelijk zal dit leiden tot multilaterale onderhandelingen voor een Nucleaire Wapenconventie. Nadien moeten zowel de kernwapenstaten als de niet-kernwapenstaten hun verantwoordelijkheid nemen om de weg naar nul op een stapsgewijze manier in goede banen te leiden, maar in tegenstelling met het NPV moet dit gebeuren in het kader van een stappenplan met duidelijke deadlines.

- ¹ Israël, India en Pakistan hebben ook kernwapens geproduceerd. Naast de vijf officiële kernwapenstaten en deze drie niet-officiële kernwapenstaten bezit ook Noord-Korea kernwapens.
- ² Harald Müller en Andreas Schmidt, 'The Little Known Story of Deproliferation: Why States Give Up Nuclear Weapons Activities', in: William Potter (ed), *Forecasting Nuclear Proliferation in the 21st Century* (volume 1), Stanford University Press, Stanford, 2010, pp.124-158.
- ³ George Perkovich, 'Giving Justice its Due', in: *Foreign Affairs*, juli/augustus 2005.
- ⁴ Voor een scorebord over de uitvoering van het actieplan van 2010 zie: <http://reachingcriticalwill.org/news/latest-news/9563-new-publication-the-2015-npt-action-plan-monitoring-report>.
- ⁵ Alexander Kmennt, 'How Divergent Views on Nuclear Disarmament Threaten the NPT', in: *Arms Control Today*, vol. 43, nr. 10, december 2013; Paul Meyer, 'Saving the NPT', in: *Non-proliferation Review*, vol. 16, nr. 3, november 2009, pp.463-472; Tom Sauer, 'The Nuclear Non-proliferation Regime in Crisis', in: *Peace Review*, vol. 18, nr. 3, 2006; Alexei Arbatov, 'An Unnoticed Crisis: the End of History for Nuclear Arms Control?', in: *Carnegie Moscow Center* website article, 16 maart 2015. Voor een optimistische benadering daarentegen, zie:

- Liviu Horovitz, 'Beyond Pessimism: Why the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons Will Not Collapse', in: *Journal of Strategic Studies*, vol. 38, nr. 1-2, 2015, pp.126-158.
- ⁶ Voor meer informatie over de humanitaire benadering, zie: Beatrice Fihn (ed), *Unspeakable Suffering - The Humanitarian Impact of Nuclear Weapons*, Reaching Critical Will and ICAN, 2013; John Borrie, 'Humanitarian Reframing of Nuclear Weapons and the Logic of a Ban', in: *International Affairs*, vol. 90, nr. 3, 2014, pp.625-646; Rebecca Johnson, 'Banning Nuclear Weapons', in: *Open Democracy*, 26 februari 2013; Tom Sauer en Joelen Pretorius, 'Nuclear weapons and the humanitarian approach', in: *Global Change, Peace and Security*, vol. 26, nr. 3, 2014, pp.233-250.
- ⁷ Michael Spindelegger, verklaring tijdens de herzieningsconferentie van het NPV in 2010, 3 mei 2010, <http://www.bmeia.gv.at/aussenministerium/presenews/reden-und-interviews/2010/statement-by-he-mr-michael-spindelegger-at-the-2010-review-conference-of-the-parties-to-the-treaty-on-the-non-proliferation-of-nuclear-weapons.html>.
- ⁸ Alexander Kmennt, *ibid.*
- ⁹ Robert McNamara, *The Fog of War*, documentaire, vooral les 2.
- ¹⁰ Owen B. Toon et al., 'Atmospheric Effects and Societal Consequences of Regional Scale Nuclear Conflicts and Acts of Indi-

vidual Nuclear Terrorism', *Atmospheric Chemistry and Physics*, 7 (2007), pp. 1973–2002; Michael J. Mills et al., 'Multidecadal Global Cooling and Unprecedented Ozone Loss Following a Regional Nuclear Conflict', *Earth's Future*, vol. 2, nr. 4, 2014, pp.161–176.

¹¹ *The Effects of Nuclear War*, Office of Technology Assessment, US Congress, Washington DC, 1979.

¹² Dean Granoff en Jonathan Granoff, 'International Humanitarian Law and Nuclear Weapons: Irreconcilable Differences', in: *The Bulletin of the Atomic Scientists*, vol. 67, nr. 6, 2011, pp.53-62.

¹³ Het Internationaal Gerechtshof was in 1996 nogal vaag in zijn verdict, stellende dat: "The threat or use of nuclear weapons would generally be contrary to the rules of international law applicable in armed conflict, and in particular the principles and rules of humanitarian law". However, 'in view of the current state of international law, and of the elements of fact at its disposal, the Court cannot conclude definitely whether the threat or use of nuclear weapons would be lawful or unlawful in an extreme circumstance of self-defense, in which the very survival of a State would be at stake". Maar zelfs onder die omstandigheden, beargumenteerde het Hof, moeten kernwapens binnen het internationaal rechtelijk kader gebruikt worden. Het Hof, op basis van de kennis die het vergaard had, kon zich geen scenario inbeelden waarbij het gebruik van kernwapens niet zou ingaan tegen het internationaal recht.

¹⁴ Ter vergelijking: de bom van Hiroshima had een destructieve kracht van 14 KT. Voor meer informatie over deze rechtszaak, zie: Avner Cohen en Lily Vaccaro, 'The Import of the Marshall Islands nuclear lawsuit', in: *The Bulletin of the Atomic Scientists* (websiteversie), 6 mei 2014; Marshall Islands Case, in: IALANA Special Newsletter, juli 2014, 22 p.

¹⁵ <http://www.icanw.org/>

¹⁶ <http://www.globalzero.org/>

¹⁷ George Schultz, William Perry, Henry Kissinger en Sam Nunn, 'A World Free of Nuclear Weapons', in: *The Wall Street Journal*, 4 januari 2007. Zie ook: <http://www.wsj.com/articles/SB116787515251566636>

¹⁸ http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-

President-Barack-Obama-In-Prague-As-Delivered

¹⁹ 2010 NPT Review Conference, Final Document, NPT/CONF.2010/50 (vol. I), <<http://www.un.org/en/conf/npt/2010/>>.

²⁰ Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Eerste Commissie, 67ste zitting, 'Gezamenlijke Verklaring over de Humanitaire Impact van Nucleaire Ontwapening', afgelegd door ambassadeur Benno Laggner van Zwitserland, 22 okt. 2012, <http://www.reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/1com/1com12/statements/22Oct_Switzerland.pdf>

²¹ NPT Prepcom 2013, Gezamenlijke Verklaring over de Humanitaire Impact van Kernwapens, afgelegd door ambassadeur Abdul Minty (Zuid-Afrika), <http://www.reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/npt/prepcom13/statements/24April_SouthAfrica.pdf>

²² Voor de tekst van 2013, zie: Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Eerste Commissie, 68ste sessie, 'Gezamenlijke Verklaring over de Humanitaire Gevolgen van Kernwapens', afgelegd door ambassadeur Dell Higgie van Nieuw-Zeeland, 21 okt. 2013,

<http://www.reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/1com/1com13/statements/21Oct_Joint.pdf>; voor de tekst van 2014,

zie: Verenigde Naties, Algemene Vergadering, Eerste Commissie, 69ste sessie, 'Gezamenlijke Verklaring over de Humanitaire Gevolgen van Kernwapens', afgelegd door ambassadeur Dell Higgie van Nieuw-Zeeland, 20 okt.2014,

<http://www.reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/1com/1com14/statements/20Oct_NewZealand.pdf>

²³ Jeffrey Eberhardt, Toespraak in naam van de VS-delegatie tijdens de Eerste Commissie van de Algemene Vergadering van de VN, New York, oktober 18, 2013.

²⁴ NPT/CONF.1995/32 (Deel 1), Annex, Resolutie over het Midden-Oosten, <http://www.un.org/disarmament/WMD/Nuclear/1995-NPT/pdf/Resolution_MiddleEast.pdf>

²⁵ NPT/CONF.2010/50 (Vol.1), <http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=NPT/

CONF.2010/50 (VOL.I)>

²⁶ Geciteerd door Ray Acheson en Beatrice Fihn, *Preventing Collapse: The NPT and a Ban on Nuclear Weapons*, Reaching Critical Will, oktober 2013, p.8.

²⁷ http://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Aussenpolitik/Abruestung/HINW14/HINW14_Austrian_Pledge.pdf

²⁸ 20 april 2015.

²⁹ Ray Acheson en Beatrice Fihn, *ibid.*

³⁰ Dergelijke druk vond plaats voor de NPV Verlengingsconferentie in 1995. Het gebeurt blijkbaar ook nu opnieuw: zie bijvoorbeeld 'Because of U.S. Nuclear Umbrella, Japan not to Support Austrian document Seeking Atomic Weapons Ban', in: *The Japan Times*, 13 maart 2015; 'US Attempts to Bully Allies into Inaction', ICAN website, 18 maart 2015, <<http://www.icanw.org/campaign-news/us-attempts-to-bully-allies-into-inaction/>>

³¹ Voor een analyse van het beleid van de EU-lidstaten, dat voor een groot stuk overlapt met dat van de NAVO, zie: Jenny Nielsen en Marianne Hanson, 'The European Union and the Humanitarian Initiative in the 2015 Non-Proliferation Treaty

Review Cycle', in: *Non-Proliferation Papers*, nr. 41, EU Non-Proliferation Consortium, Brussel, december 2014, 19 p.

³² Jenny Nielsen en Marianne Hanson, *ibid.*, p. 10.

³³ Ward Wilson, *Five myths About Nuclear Weapons*, Houghton Mifflin Harcourt, 2013; Ken Berry et al, *Delegitimizing Nuclear Weapons. Examining the Validity of Nuclear Deterrence*, CNS, Monterey, 2010, 71 p.

³⁴ Paul Nitze, 'Replace the Nuclear Umbrella', in: *International Herald Tribune*, 19 januari 1994.

³⁵ Eric Schlosser, *Command and Control*, Penguin, 2013.

³⁶ Nuclear Weapons: Ending a Threat to Humanity, ICRC, Verklaring van 18 februari 2015, <<https://www.icrc.org/en/document/nuclear-weapons-ending-threat-humanity>>

³⁷ http://foreignpolicy.com/2015/03/24/disarm-and-modernize-nuclear-weapons-warheads/?utm_content=buffer223c2&utm_medium=social&utm_source=twitter.com&utm_campaign=buffer

³⁸ Working paper ingediend door Ierland in naam van de 'New Agenda Coalition' op 2 april 2014, 2014 Prepcom, NPT/CONF.2015/PC.III/WP.18, p. 7.

REEDS VERSCHENEN MO*PAPERS

2015

- apr 2015: Moeten kernwapens gewoon verboden worden? *(Tom Sauer)*
- apr 2015: Een TTIP van sluiert: meer vrijhandel dient de winst, niet de mensen *(Emiel Vervliet)*
- jan 2015: De ontwikkelingssamenwerking voorbij? *(Marcus Leroy)*

2014

- december 2014: Wet breekt nood, Toekomst voor rondtrekkende veehouders in Afrika? *(Koen Van Troos)*
- november 2014: #LuxLeaks *(Kristof Clerix / ICIJ)*
- oktober 2014: Nog steeds gelukkig getrouwd? Een gouden bruiloft in de ontwikkelingssamenwerking *(Gijs Justaert)*
- juli 2014: Wordt de geopolitieke kaart van het Midden-Oosten hertekend? *(David Crikemans)*
- juni 2014: We zijn allemaal verschillend. U ook? *(Rachida Lamrabet)*
- mei 2014: Gouden tijden voor de rijken? *(Paul Krugman)*
- apr 2014: Kunnen voorbehoedmiddelen de wereld redden? *(Simon Calcoen)*
- mrt 2014: Gaan de groeilanden een diepe duik tegemoet? *(Pierre Salama)*
- feb 2014: Buitenlandse berichtgeving is dood, leve de mondiale journalistiek? *(Gie Goris)*
- feb 2014: Is Afghanistan klaar voor 2014? *(Thomas Ruttig)*
- jan 2014: Ligt Pakistan op het Arabisch schiereiland? *(Bruno De Cordier)*

2013

- dec 2013: Schept microkrediet slechts een illusie van ontwikkeling? *(Milford Bateman en Ha-Joon Chang)*
- sep 2013: Kan Afrika zijn ontwikkeling zelf financieren uit hogere belastingsofbrensten? *(Mick Moore)*
- jun 2013: Is uw gsm goud waard?
- apr 2013: Wat weten we (niet) over het geweld in Oost-Congo? *(Koen Vlassenroot, Steven Spittaels, Kris Berwouts en Nadia Nsayi)*
- apr 2013: Bestaan de Zapatisten nog? *(François Hautart)*
- feb 2013: Kan rijst West-Afrika voeden? *(Saartje Boutsen en Jan Aertsen)*
- feb 2013: Hoe komt het dat Afrika de Millenniumdoelstellingen niet haalt? *(Dimitri Van den Meerssche)*

2012

- okt 2012: Genetisch gewijzigd voedsel als oplossing voor het hongerprobleem? *(Hielke Van Doorslaer)*
- sep 2012: Kan zwart-Afrika voedselzekerheid bereiken? *(UNDP)*
- sep 2012: What is the Rise of South-South relations about? *(Sanoussi Bilal)*
- apr 2012: Hoe inclusief is onze ontwikkelingssamenwerking? *(PHOS)*

- mar 2012: Brengen verkiezingen meer democratie in Congo? *(Mieke Berghmans en Nadia Nsayi)*
- mar 2012: Wat na Busan? *(Bert Jacobs)*
- mar 2012: Kan de politiek de ontwikkelingssamenwerking redden? *(Alex Duncan en Gareth Williams)*
- feb 2012: Wordt het precariaat een nieuwe sociale klasse? *(Guy Standing)*
- feb 2012: Waarheen met de revoluties in Egypte en Syrië? *(Brigitte Herremans, Pieter Stockmans en Majd Khalifeh)*

2011

- nov 2011: Kan armoede overwonnen worden? *(Abhijit Vinayak Banerjee en Esther Duflo)*
- nov 2011: Is India goed bezig? *(Jean Drèze en Amartya Sen)*
- nov 2011: Een keerpunt voor sociale bescherming wereldwijd? *(Gijs Justaert en Bart Verstraeten)*
- okt 2011: Heeft ontwikkelingshulp zijn tijd gehad? *(Marcus Leroy)*
- okt 2011: 7 billion: development disaster or opportunity? *(Hania Zlotnik and Fred Pearce)*
- sep 2011: Erkenning van de Palestijnse staat: een game changer? *(Brigitte Herremans)*
- jun 2011: Een uitweg uit de nieuwe voedselcrisis? *(Saartje Boutsen)*
- mei 2011: Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht? *(Ronald C. Schoenmaeckers)*
- apr 2011: Waarom gelijkheid beter is voor iedereen *(Richard Wilkinson en Kate Pickett)*
- mar 2011: Welke toekomst voor de ontwikkelingssamenwerking? *(Nemat Shafik)*
- feb 2011: Realiteit of mythe? Minerale rijkdom als motor van het geweld in het oosten van Congo *(Rachel Perks en Koen Vlassenroot)*

2010

- dec 2010: Heeft Congo kans van slagen? *(Tom De Herdt, Kristof Titeca en Inge Wagemakers)*
- nov 2010: Heeft de crisis het draagvlak van ontwikkelingssamenwerking ondermijnd? *(Tom De Bruyn & Ignace Pollet)*
- nov 2010: De laatste energiecrisis? Betekent piekolie het einde van de homo Petroliensis? *(Elias Verbanck)*
- sep 2010: Wat doet China in Afrika en Latijns-Amerika? *(John Vandaele & Marc Vandepitte)*
- sep 2010: De millenniumdoelstellingen: wachten op de grote doorbraak? *(Lonne Poissonnier & Rudy De Meyer)*
- jun 2010: Hoe goed zijn Brazilië, China en India in armoedebestrijding? *(Emiel Vervliet)*
- mei 2010: Why is poverty a human right crisis? *(Irene Khan and Steven Vanackere)*
- mei 2010: Wat is nu eigenlijk goed bestuur? *(Emiel Vervliet)*
- apr 2010: Is er Apartheid in het Heilige land? *(Korneel De Rynck)*

- mar 2010: Water zonder grenzen? Het regionaal belang van het Afghaanse water (*Benjamin Sturtewagen*)
- feb 2010: Wat met de Cubaanse revolutie na Fidel Castro? (*Marc Vandepitte*)
- feb 2010: Leidt klimaatverandering tot oorlogen? (*Harald Welzer en Jamie Shea*)
- jan 2010: Mogen we nog dieren eten in tijden van klimaat- en voedselcrisis? (*Jonathan Safran Foer en Louise Fresco*)

2009

- nov 2009: Spionage in het hart van Europa? (*Kristof Clerix*)
- nov 2009: Hebben de ngo's hun ziel verkocht aan de minister van Ontwikkelingssamenwerking? (*Jean Reynaert en Patrick Develtere*)
- okt 2009: Chaos in Afghanistan en Pakistan? (*Ahmed Rashid en Jef Lambrecht*)
- sep 2009: De 'Gele Reus' in ademnood? (*Samia Suys*)
- sep 2009: Is ontwikkelingshulp verantwoordelijk voor de armoede in Afrika? (*Dambisa Moyo en Kumi Naidoo*)
- jul 2009: Is dit de nieuwe kolonisering? (*International Food Policy Research Institute, The Economist, vertaling Emiel Vervliet*)
- jun 2009: Kan de G20 de wereld redden? (*Emiel Vervliet*)
- apr 2009: Hoezo, vrije meningsuiting? (*Ruddy Doom en Sofie Van Bauwel*)
- mar 2009: Hebben financiële speculanten 120 miljoen mensen honger laten lijden? (*Peter Wahl, vertaling en samenvatting door Emiel Vervliet*)
- mar 2009: What is the status of human rights in Iran? (*Shirin Ebadi*)
- feb 2009: Hoe zien wij Gaza? (*Ruddy Doom en Simone Korkus*)

2008

- dec 2008: Wat is waardig werk? (*Emiel Vervliet*)
- nov 2008: Betalen de armen de prijs van een slecht beleid? (*Saar Van Hauwermeiren*)
- okt 2008: Hoeveel armen zijn er nu eigenlijk? (*Emiel Vervliet*)
- okt 2008: Blinkt alle goud? (*Catapa*)

- jul 2008: Door welke lens kijken wij naar China? (*Kristof Decoster*)
- jun 2008: Heeft Congo iets aan zijn mijnen? (*Raf Custers*)
- jun 2008: Wie zorgt er voor een échte groene revolutie? (*Jan Aertsen en Dirk Barrez*)
- mei 2008: Kan onverschilligheid dodelijk zijn? (*Forum for African Investigative Reporters, vertaling en samenvatting: Emiel Vervliet*)
- mar 2008: Levert de traditie de oplossing? (*Bert Ingelaere*)
- feb 2008: Kunnen boeren de wereld redden? (*Saartje Boutsen*)
- jan 2008: Neemt de inkomensongelijkheid in de wereld toe of af? (*Emiel Vervliet*)

2007

- dec 2007: Waar de kassa altijd rinkelt? (*Internationaal Vakverbond, vertaling: Emiel Vervliet*)
- dec 2007: Is er leven na Kyoto? (*Simon Calcoen, Peter Tom Jones, Edith Vanden Brande en Alma De Walsche*)
- okt 2007: Zijn de EPA's levensgevaarlijk? (*Marc Maes*)
- sep 2007: Ligt de Afrikaanse hemel in Barcelona? (*Roos Willems, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Hoe erg is het klimaat eraan toe? (*IPCC, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Redt de minister van Financiën het klimaat? (*Aviel Verbruggen, vertaling: Emiel Vervliet*)
- jun 2007: Viva el populismo? (*Emiel Vervliet en Alma De Walsche*)
- mar 2007: Veertig jaar bezetting - Hoe lang nog? (*Ludo De Brabander & Brigitte Herremans*)

2006

- dec 2006: Hoe geglobaliseerd is de islam? (*Olivier Roy*)
- dec 2006: Zit de Congolese toekomst in de grond? (*Sara Frederix en John Vandaele*)
- nov 2006: Helpt onze hulp tegen honger? (*Saartje Boutsen en Jan Vannoppen*)
- nov 2006: Wil China de wereld overheersen? (*Jonathan Holslag*)

Al deze MO*papers kunnen gratis gedownload worden op www.MO.be/papers

